

frodighed og en kraftig moralisk Sammentomring ham fra al Ungtællighed og Mistænksomhed. Med en aabenlys Lagn i sin Haand, lukker han den til, leer og holder af Folk, og det er først, naar Lagnen er en Magt, der slaaer et Saar, at den opbringer hans moraliske Følelse. Men i samme Dieblis sætter den ogsaa hans Handkraft i Bevægelse og da spørger han ikke, om det er hans bedste Ven, eller en Gadedreng fra Hoppenslange, han skal forsvare, om det er en drukken Matros, der kommer op fra en Kjelberhals, eller det er en Elisabeth, der strækker sine uhyrlige Arme ud i Selskabslivet og Journalistikken, han skal kæmpe imod.

Læse forstod han ikke rigtigt. Fra mange Sider modtog han i Tidernes Løb det mere velmente end velbegrundede Raad at „gjøre Studier“, men i Almindelighed svarede han blot: „Man vil, at jeg skal læse og jeg har nu netop lyst til at skrive.“ Der er trods Alt nogen Sandhed deri, thi

Er det ei Verdens og Naturens Aand,
Som bruser over Digtergudens Læber?
Og dertil skal han bruge Lappekram
Af gammel Lærdom, og forslidte Vraaser
Og Signesser om Guder og Gudinder?
Er det ei nok at tænke skjønt og rigtigt?
Hav for en Bogreol, en støvet Flok
Af gamle Glojebøger skalde bytte
Den dunke Skov, det klare Kildebælt?
I Sandhed nei, et Glimt kun af Naturen
Er mere værd end alle græske Glojer.

(Heiberg.)

Læsning har kun været istand til at danne hans Evner, stærke hans Forstand og udvikle hans Subtiliseringskraft, men bygge ham op eller sammensætte ham har den ikke kunnet. Kundskab har tydeliggjort og løst hans Opfattelse, ved den Rigdom af Sammenligning, de have kastet omkring det, der skulde erkjendes, men de have aldrig kunnet bløde ham et Livsindblik. Kun i Livet selv forstod han at erfare, og kun hans egen Handling bragte ham til Selobevindelse. Han var den mygste Gut i hele Skolen, indtil han en Dag tilfældigvis kom i Slagsmaal og pryglede sin Modstander dygtig af. Medens han nu sad paa Bryggen ved Fjorden og svalede sig efter denne hebe Bedrift, faldt det ham ind, at det var Skolens stærkeste Gut, han havde banket, og den, der havde sat sig som en Træl, reiste sig som en Konge og taalte ingen Modsigelser mere. Medens derfor den Selobevindelse, man i Almindelighed træffer hos Folk, egentlig kun bestaar i Bevidsthed om deres Forhold til andre Menneskers Interesser og en siffig Benyttelse deraf, i Følelse af deres Stilling og Værdighed i Samfundet, og en olympisk Hvile i denne Straalelands, er Bjørnson i denne Henseende næsten uvidende og altid ligegyldig. Men han har noget Mod til at see paa sin egen Fortid, og en aldrig omtaaget Bevidsthed af hvad han har gjort, og hvorfor han gjorde det. Medens saamange Mennesker ere uklare i deres Følelse for Noget, og egentlig kun komme til at føle ved en Grindring om eller en Opdragelse gennem, hvad Andre have følt derved; medens saamange Mennesker egentlig ikke vide, hvad de ville, men sammensætte deres Villie af tusinde Hensyn til det, der slaaer og gloer paa dem, leder Bjørnsons Instinkt ham strax og med en overordentlig Magt i en aldeles bestemt Retning. Det giver Styrke og Sikkerhed, men det giver ogsaa lettelig den personlige Fremtræden en Afgjort, der ikke altid er forbunden med Effektivitet. Og der kunde nok undertiden være Leilighed til at erindre sig en Bemærkning, som een af vore aandrighste Kvinder engang har gjort om en anden høitbegabet Normand: „Han er ikke raa, men han sætter en Værd i at synes det.“ Normændene have ikke ladet sig røbe med en af Naturen ubevidst udpræget eiendommelig Nationalcharakter; for at være sikkerere paa ikke at sammenblandes med Andre, have de valgt deres. Da de Svenske vare saa galante og de Danske saa contemplative, valgte den norske Nation den stærke Mandss Rolle for sig. Alt skal først og fremmest være stærkt, og de betænke ikke det latterlige, der ligger i, at et Menneske for at synes stærk bruger en Omui-bus til Snusdaase.

Men forstod han ikke at læse, saa forstod han desto bedre at lege. Naar han kom hjem til Præstegaarden, flyttede Alt sig, som i Mandss Vind havde slaaet fast i uroffelig Værdighed, Børde og Stole tumlede omkring, og alle Gaardens Gutter og Jenter fore med latter og Larm op i den vildeste Leg. Det var intet Under, at hans Moder forfærdet lagde Hænderne sammen og erklærede: at nu maatte Guiten snart tilføjes; thi hun kunde jo ikke vide, at han inden nogle Aar skulde have udsendt en Række Digtninger i Verden, der langt fuldkomnere udtrykte en saadan Natur, end et Sømands liv vilde have gjort det. Og det er netop det, som først lægger Mærke til ved Bjørnsons Digtninger, og som man bestandig beholder hos sig som deres Særkende: den Styrke og Slut-tethed, hvormed han er tilfede i det, hvormed Talen netop er. Naar man har læst ham, lader man andre Romauer ligge i Duffinvis, som blot indeholdende løse Antydninger istedetfor Skil-bringer, og en vakkende Gang igjennem Begivenhedsstrækken istedetfor Fremstilling deraf. Han skriver ikke udaf et lyst og maastee derfor ofte ganske aandrigt Blik paa Sagen, men kun udaf fuldkommen Gjenemskuelse, og han meddeler, hvad han fortæller, et Præg af Virkelighed, hvori Ingen har overgaaet ham, og kun Faa, som Goethe og Dickens, ere komne ham paa Siden. Og netop her, med Hensyn til hans Digtningss Forhold til hans Natur og dens Udvikling gennem Livet

alene, er det værd at lægge Mærke til, hvor det er, hans Digtning er begyndt. Medens næsten Alt, som er kommet frem her i Norden i de sidste ti Aar, har behandlet disse store Overgange i et Menneskes Sjæl, hvor hans eiendomme-lige Natur med dens Lyster og Drifter skal indpøbes Civili-sationens store Magter, og indordne sig i en bestemt Tids søregne Dannelse, Retning og Interesse, men behandlet dem saaledes, at enhver Læser, der selv har Dannelse, Ret-ning og Interesse, maa sige sig, at den stakkels Digter ikke blot ikke selv har gennemlevet en saadan Overgang, men ikke engang forstaaet og følt dens Tilværelse: saa har Bjørnson kun beskæftiget sig med de allersimpleste Forhold, med det, der tilhører sig strax: Forholdet mellem Fader og Søn, Broder og Søster, Mand og Kvinde osv., og først i hans sidste Fortælling „En glad Gut“ findes der An-tydninger af de Forhold, der komme frem i Civilisationen. Bjørnsons Digtning har den naturlige Begyndelse, der viser en ægte, primitiv Digternatur. Det er ikke Studium eller et andet tilfældigt Møde i Verden, der har bredet et straalende Billede ud for ham, og dannet hans Digt, saa det ser Poe-sien; det er hans eget Liv og egen Udvikling, der forvandle sig til Poesi i hans Sjæl.

Endnu medens han gik i Molde Skole, foreskjaldt der i hans Faders Sagn en meget uhyggelig Historie, hvor Faders-rens Vidnesbyrd som Præst og Udgangsvæn blev forlangt. Det blev afslagt med den hensynsløse Bestemthed og Grim-dighed, som en klar Overbevisning giver, og som man saa gjerne tænker sig sammen med en stærk norsk Karakter, men det lukkedes at mistænkeliggjøre Vidnesbyrdet som falsk, og Faderen blev suspenderet fra sit Embede, medens Processen stod paa. Under Rettens Gang keredes Sagen vel fuld-standig, og Faderen fik et nyt, særdeles godt Kald, Sogne, i Nærheden af Christiansand, men i Sønnen efterlod denne Begivenhed Noget, Noget som ikke er godt, et Dyr i hans Følelse, der kan gjøre ham næsten vidt og grusom, naar en Sag stiller sig saaledes for ham, at han ser Forurettelse i den. Og naar man ret betænker, hvad det dog egentlig er, han undertiden rover at skildre for os, kan man nok see, at Livet ofte har budt ham noget Hæardt, medens rigtigt ogsaa den Livsalighed, hvortil han veed at føre det, og den Sikkerhed, hvormed han forstaaer at lade det Milde finde sin Vej ind imellem, viser, at Livet ikke bød ham Noget, som var for hæardt.

Maastee har denne Historie ikke bidraget lidet til at danne et særegent inderligt og dog spændt Forhold mellem Faderen og Sønnen, der har været af stor Indflydelse paa hans Aandsudvikling og tidlig givet hans Karakter dens Styrke og Selvstændighed. Man faaer en Følelse af et saa-dant Forhold ved at læse en Samund og Thorbjørn i „Synnøve Solbakkens“. Men den nærmeste Aarsag har vel Sønnens eget Liv været. Han var en middelmaadig Skole-dreng, blev Student med en middelmaadig Karakter, fik aldrig anden Examen og begyndte strax, da han blev Student, at samle om for at danne sig en literair Virksomhed. Han havde endnu aldrig læst et Drama tilende og kun seet Kome-die to Gange i Christiania, da han skrev sin første Drama „Valborg“. Det blev indleveret til Theaterdirectionen og antaget, men da Bjørnson derved fik en Friplads og saaledes hyppigt kom i Theatret, blev han snart euig med sig selv om, at hvad han havde følt, var umodent og at Formen, hvori han skulde nedlægge sit indre Liv, i ethvert Tilfælde ikke var sunden. Han tog det altsaa tilbage, uden at det var opført, og gjemte de Stumper, der blev tilovers af det i Tidernes Løb, paa Bunden af sin Koffert. En lille Prøve af dette første Arbejde skal jeg dog meddele:

Grumme Jæger tør Du faare
Liden Fugel bag sit Blad!
Da vil Mattens Modertaare
Dugge Grenen, hvor den sad.
Hun med tusind Stjernebliske
Vaager hist fra Himlens Blaa,
Stille Jæger! at hun ikke
Væde skal for sine Smaa.

Naar Sligt vælter ind paa En i store Masser, vil det upaa-tvivelig nok gjøre et Indtryk og man vil ikke let komme til at overse, at der virkelig er Talent deri, men meddeelt saa-ledes som her i en Stump aabenbarer det kun sin egen Men-ningssløshed. Der er en Livlighed og Bevægelighed i Følel-sen og Phantasien, som man ikke kan mislignende, men de slagre saa vidt og usikkert omkring, at de ikke faae Tag i Noget, og ikke finde Plads nogetsteds, hvor de kunne sætte sig fast. Man skulde imidlertid snarest efter saadan en Prøve, have tænkt sig den vorde Digter som en ny Afspøding af Dehlsenschläger, at disse taagede Halvlyner, og disse Følel-sens Overgreb og Japperi, vilde ordne sig til et mildt be-vægende Phantasispil, thi der er ikke mindste Spor af denne Indholdets klare og bestemte Gjennearbejdedhed og denne Udtrykkets Sparksomhed, der senere blev hans Særkende. I Theatret havde han imidlertid ved sin overordentlige Zag-tagelseevne, seet Meget, som just ikke afbæfter sig for et-hvert Blik, og Læsning af dramaturgiske Skrifter bragte det til Modenhed. Han begyndte at skrive Kritik. Men man tænke sig nu hans Fader overfor dette Liv. Faderen var selv en fuldvoksen Mand, da han af en bestemt Drang og med et bestemt Maal begyndte at studere. Han fulvænde sine Studier med overordentlig Energi og vandrede siden med taktfaste Skridt ad den lige Vej. Og Sønnen lod sig

brage til alle Sider, kastede sig med Uhyrlighed over Alt, hvad han tog sig for, og glemte det atter et Dieblis efter, for at lade sig bortsjøre af en Følelses eller et langt Laq. Og i dette Liv, der saa ganske manglede Svilen, hvormod Rankerne skulde vindes, tænkte jeg, at han hidst af Alle til-føle Faderen at træde ind. Der er fortalt etsteds om en Bacchantinde, der kom til Festen, og ikke havde lært Verset, hvori hun skulde synges sin Begeistring, efter hvis Rhythmer hun skulde springe i Dansen og slaae sig for sit Bryst. Festen begyndte, men hun forstyrede den ved sit vilde, uord-nede Strig, og da Digteren traadte til for at give hende Verset, rev hun ham i vilde Maseri ihjel. Mellem Samund og Thorbjørn gik det anderledes.

Som Kritiker gav Bjørnson sig mest af med Theatret og Skuespillerne, og derved mistede han sit gode Navn og Rygte. Det ligger i Sagens Natur. Skuespilleren, hvis kunstneriske Midler er hans egen Person, hvis Konstrukt er forsondet, naar Productionens Dieblis er forbi, hvis Phantasi og Sten-ning ere, og nødvendigtvis maae være i et bestandigt veylende og uroligt Liv, har en saa stærk Drang til at see, at han virkelig træffer og griber Tilfueren, at enhver, der møder ham med Kulde eller Ligegyldighed, gjør ham uhyggelig, thi han fornægter ham. Og hvor naturligt er det da ikke, at Kritikerne, der oftere vil have Noget at rette, end at an-erkjende, forekommer ham at være det følelsesløse og ondskabs-fuldeste af alle Mennesker? Og da Theaterlivet giver de la-vere Videnskaber saa rig Leilighed til at komme frem, er Skue-spilleren lettelig skiftet til ogsaa at see sin Kritiker som op-svuldt af personligt Had og Misundelse, thi hans Menneske-kundskab er saa rig i disse to Capitler. At skrive Kritik, som træffer, et Aar over Skuespillere, er det Samme som at have været et Aar i Lughuset. Men da Skuespillerne tillige i Almindelig-hed ere de effektivste, blødeste og selvbevægeligste Mennesker, er Kritikerne dog ikke saa ganske ilde faren. Bliwer han blot rolig ved i en kort Aarrække, vil Alt klare sig og han vil høste den Løn, han fortjener: Forglemmelse eller Tal. Men Bjørnson kom snart igjen ud af sin Virksomhed som Kritiker og derfor blev hans Rygte paa Valpladsen. Dertil kom, at han i sig selv sin hele Karakter ikke forstod at tie stille og lade Tingene klare sig af sig selv. Hvad der var Ret, skulde ogsaa sees som saadant og det i en Fart. En gammel Sladder-laps i Christiania havde i et Selskab fortalt om ham, at han altid roste en vis Skuespillerinde, fordi han var forfattet i hende. Bjørnson gik nogle Dage efter op til den gamle Kar. Han pryglede ham ikke, men han foreholdt ham saa alvorligt, at Sligt ikke turde gjentages, at Stakken tabte Snusdaasen af Forstrækkelse.

Dertil kom endnu andre Omstændigheder, som gjorde, at hans Kritik maatte vælte et større Røre og sætte mere end blot Blod, end en blot Konflikt nogensteds vilde afstedkomme. Den var et politisk Element i sig, og indeholder bestemte Antydninger af hans senere Retning, som een af Forkem-perne for norsk Nationalitet og fuldstændig Selvstændighed i Udviklingen af det, Nationen har i sig. Theatret i Christia-nia var blot en Afslæger af det i Kjøbenhavn. Dette var forsaavidt ganske naturligt, som en Nation, der ingen drama-tisk Litteratur har, selvsagt heller ikke kan have et selvstændigt Theater, men man var lidt efter lidt kommen derhen, at man betragtede Theatret i Christiania som en Forkole for Theatret i Kjøbenhavn. Danke Læringer, baade med og uden Talent, toge berop og øvede sig. Naar de da vare saavidt fremme, at de kunde vise sig herne, vendte de tilbage og en ny Læsning Læringer ankom. Det er forunderligt, at der kan have været en stor Mængde Mennesker i Christiania, der ikke følte Sligt som en Krænkelte, og for os slaaer det som Bjørnsons uafviselige Pligt som Kritiker at kæmpe mod en saadan Tingenes Tilstand. At han her maastee ofte har været uretfærdig og for streng, er ikke blot undskyldeligt, men ogsaa aldeles ligegyldigt; om en Udsværelse af en eller anden dansk Lærker er bleven anerkjendt eller ikke, kommer, naar man har Die for, hvad Hovedspørgsmaalet var, slet ikke i Betragtning. Derimod led hans Polemik under en anden Feiltagelse. Han mente, at de danske Konstruere ikke kunde undgaae at forvandle de begyndende norske Talenter, ved at forstyre deres nationale Accent, og indpøbe dem en Maade at spille Komedie paa, der ikke var dem den naturlige, og derfor sukkede han ogsaa at faae de dygtigere danske Konstruere fjernede. Men naar man ikke kan Noget, maa man lære, og saalænge man lærer, maa man indtil en vis Grad opgive sin Selvstændighed. Og Betryggelsen for, at dette ikke stete utilberigt, skulde han have søgt i en Normands Ansættelse som Theaterdirecteur, men ikke i de dygtige danske Konstruere's Fjernelse. Men om der end saaledes kunde være Et og An-det at stryge over i hans Polemik, saa var den dog i det Væsentlige saa berettiget og ført med en saadan Styrke, at den i en ikke ringe Grad har fremstjyndet den Overgang i Theatrets Tilstand og Publikums Opfattelse deraf, hvori det for Dieblisken befinder sig, og naar man engang ved at om-tale Bjørnson som en af Staberne af det norske Theater nævner hans Virksomhed som dramatisk Forfatter og hans Cle-vinstruktion i Bergen, vil man neppe glemme at anføre hans Polemik mod det danske Theater i Christiania.

Men ogsaa i Forhold til Konsten alene var hans Kritik ikke uden Betydning. Der er et Moment i Kritiken, som Bjørnson for en Deel mangler: Sammenligningen mellem det, det enkelte Kunstværk yder, og det, Konstens fulde Ideal fordrer. For at anstille denne Sammenligning, hvorpaa en æsthetisk Doms Gyldighed dog tilsidst beroer, kræves der en